

An exhibition by Lithuanian National Prize winner Eglė Ridikaitė called 'link' was displayed at the Museum of Applied Arts and Design from June 19 to October 2, 2021, featuring over 40 works created over the last five years. Some were identical recreations of ornamental motifs from the paving in Vilnius streets and stairwells from the late 19th–early 20th centuries, and of the flooring in the Great Synagogue. All of the exhibited works were executed in a exclusive technique created by the author herself – laying pre-prepared hand-made stencils over the canvas, she sprays over several layers of spray paint

until the right colour and texture is achieved. Based on this technique, the Air Brushes educational activity was created, during which paint is not applied with a brush by sprayed on, using a combination of pressurised air and paint. The practical part of the activity not only invited participants to discover and experiment with the "air brush" technique, but also allowed each person to see and experience for themselves how slowly and persistently Ridikaitė creates her large paintings; also, to get to know the artefact-rich history of Vilnius and Lithuania – to discover, examine and remember through illustration.

>
Eglės Ridikaitės tapybos paroda „link“ Taikomosios dailės ir dizaino muziejuje. Eglės Ridikaitės atviros dirbtuvės ir tapomas paveikslas „Gėlių gatvės sinagogos grindys“. Vilnius, 2021
Fot. Eglė Ridikaitė

Edukacinis užsiėmimas „Oro teptukai“

Gustas Jagminas

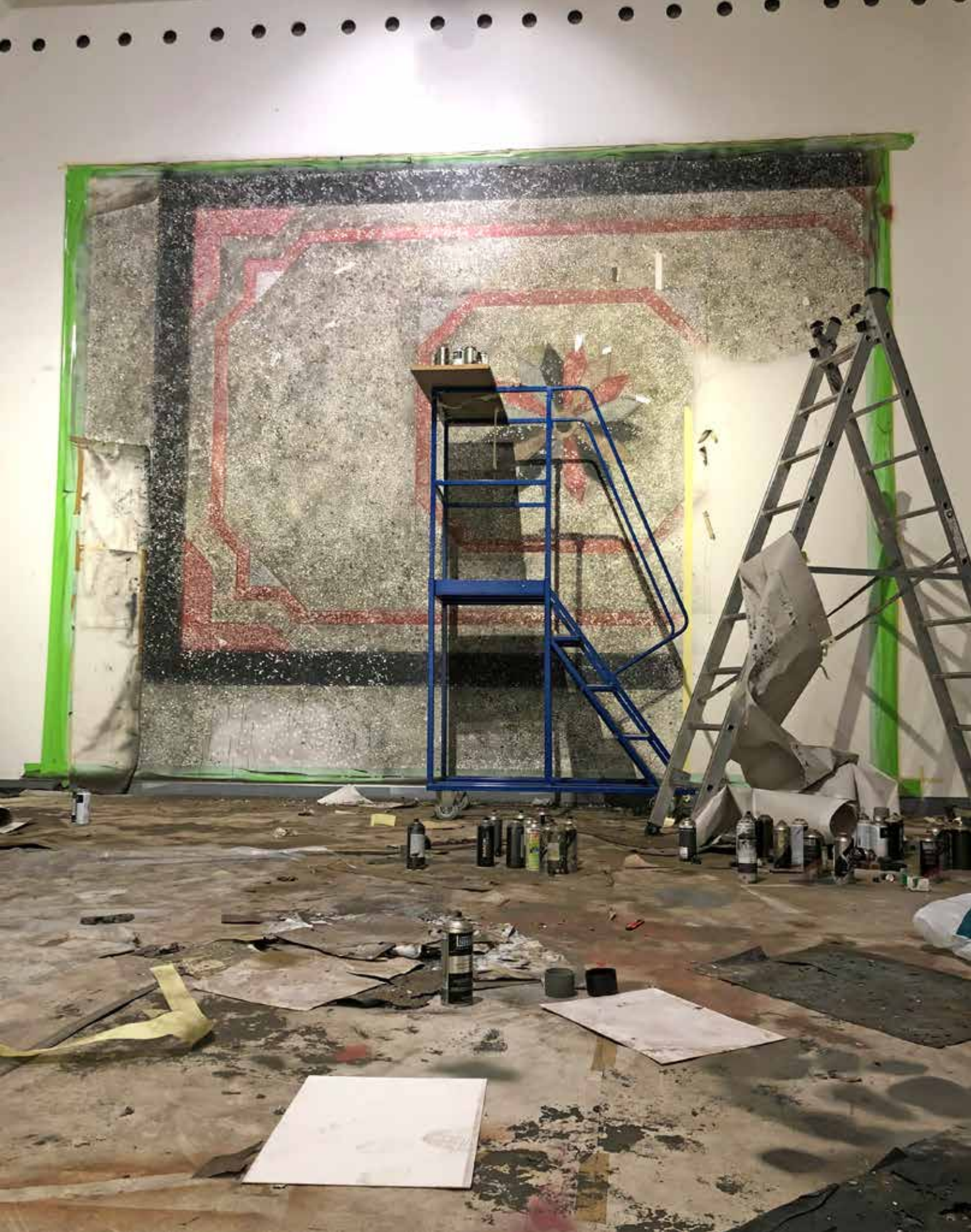
Mano teptukas – oras. Oras tarp manęs ir drobės – trafareto padiktuotas labirintas.

Eglė Ridikaitė

Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus (LNDM) Taikomosios dailės ir dizaino muziejuje 2021 m. birželio 19–spalio 2 d. veikė Lietuvos nacionalinės premijos laureatės Eglės Ridikaitės tapybos paroda „link“, kurioje buvo eksponuojama daugiau nei 40 darbų, sukurtų per pastaruosius penkerius metus. Kai kurie jų – identiškai atkurti XIX a. pab.–XX a. pr. Vilniaus gatvių grindinių, laiptinių, Didžiosios sinagogos grindų

ornamentų motyvai. Pats didžiausias tapybos darbas „Gėlių gatvės sinagogos grindys“ (4 m ilgio ir 5 m pločio) specialiai įrengtoje erdvėje E. Ridikaitės buvo tapomas parodos metu ir lankytojai galėjo gyvai stebėti tapybos procesą per sienoje paliktą plyšį. Ši parodos kuratorių Agnės Narušytės ir Laimos Kreivytės idėja buvo preciziškai realizuota architekto Justino Dudėno.

Kaip tik tuo metu, kai pradėjo veikti E. Ridikaitės paroda, buvo sumažinti ir karantino ribojimai, tad muziejus rengėsi priimti edukacinių užsiėmimų dalyvius. Šiai didelės apimties parodai buvo numatyta sukurti edukacinį užsiėmimą. Lankytojams tapytoja pažįstama iš tokių ciklų kaip „Palikimas (babutas skarialas)“

ar „Atėjai, pamatei, išėjai: kultūringos grindys“, kurie sukurti kiek neįprasta tapybai technika – purškiamais dažais, pasitelkiant rankų darbo trafaretus.

Visi parodoje eksponuojami E. Ridikaitės darbai sukurti išskirtine technika – pridengusi drobę iš anksto paruoštais rankų darbo trafaretais, ji keliais sluoksniais purškia aerzolinius dažus, kol gauna tinkamą atspalvį ir faktūrą. Taigi jau pati tapybos technika kviečia žiūrovą – edukacinio užsiėmimo dalyvį – eksperimentuoti. Tik pradėjęs kurti edukacinį užsiėmimą nepaleido mintis, kad tai turėtų būti kas nors apie „oro teptukus“, nes dažai ne tepami teptuku, pamirkytu dažuose, o purškiami suslėgto oro ir dažų mišiniu – aerzoliniais dažais.

Jauniesiems E. Ridikaitės parodos lankytojams ir mūsų edukacinių užsiėmimų dalyviams tai nėra visiškai nežinomas ar negirdėtas tapybos būdas. Panašiai ant miesto sienų, purškdami dažais, grafičius kuria gatvės menininkai. Visi, kam teko su tuo nors kiek susidurti, žino, kokį aitrų kvapą turi aerzoliniai dažai, nesvarbu, kokie jie – alkidiniai ar akriliniai, suslėgti ar parduodami balionėliuose. Edukacinių dirbtuvių patalpoje toks tapybos būdas ne itin tiko. Nebent būtume kiekvienam dalyviui parūpinę po profesionalią respiratorinę kaukę, kokią naudoja E. Ridikaitė per purškimo seansus. Ieškojome kitokio būdo ar kitokių purškiamų dažų, deja, nelabai radome. Net dailininkams skirti purškiami akriliniai dažai taip pat gana toksiški, nurodoma juos naudoti tik lauke arba gerai vėdinamoje patalpoje. Teko konsultuotis su E. Ridikaite. Pasirodo, tapydama muziejaus patalpose didįjį poveiklį „Gėlių gatvės sinagogos grindys“, ji naudojo ne įprastus suslėgtus aerzolinius, o vandeninius tekstilinius dažus, purškiamus paprasčiausiu mechaniniu purkštuku (identiški purkštukai pritaikomi prie kvepalų ar tualetinio vandens buteliukų). Tačiau purškiant tokiu būdu, dažai padengia paviršių ne taip gerai, kaip būtų naudojant aerzolinius dažus. Aerzolis dažus purškia mikrolašeliais, tarsi dažų rūku, labai tolygiai, o primityvus purkštukas spjaudo didesniais lašeliais ar net dažų purslais. Bet mums tai tiko ir buvo išeitis. E. Ridikaitė taip tapė didžiąją laiko dalį. Tik kai muziejus užsidarydavo lankytojams, menininkė užsidėdavo kaukę ir dirbdavo su jai parankesniais bei platesnes galimybes atveriančiais aerzoliniais dažais.

Kurdami edukacinį užsiėmimą eksperimentavome toliau. Eglės naudojami tekstiliniai dažai visai neblogai gulė ant gruntuotos drobės, bet visiškai netiko ant popieriaus, jie tiesiog per daug išsiliedavo ir susigerdavo. Mokiniam būvome numatę kaip tik popierių (naudojant drobę, edukacinio užsiėmimo sąnaudos būtų pernelyg didelės). Galiausiai pabandėme purkšti akrilinių tušą ant popieriaus. Ir puikiai pavyko! Tiesa, jis gan tirštas, tad teko praskiesti distiliuotu vandeniu, kad nepradėtų rūgti emulsija. Įsigijome daugybę buteliukų su pritaikomais purkštukais (panašūs naudojami rankų dezinfekciniam skysčiui purkšti) ir primaišėme visą paletę atspalvių. Taigi techniniai edukacinio užsiėmimo klausimai buvo išspręsti. Trafaretų turėjome šiek tiek, be to, ir patys vaikai galėjo jų nusipiešti ir išsikirti iš paprasčiausio popieriaus.

Pradėjome galvoti, kokia galėtų būti edukacinio užsiėmimo tematika, ką piešime ir tapysime. E. Ridikaitės tapybos atvejis labai įdomus dar ir tuo, kad ji pasitelkia šiuolaikišką tapybos technologiją ir koncepciją, o kalba apie senus dalykus: aktualina paveldą šiuolaikinėje tapyboje ir tai daro su archeologo mokslininko kruopštumu ir nuoseklumu. „Svarbiausia – ne dažas, o ką su juo darai.“¹ Kurdama paveikslų ciklus autorė tyrinėja kasdienę aplinką, apmąsto šiuolaikinės tapybos sampratą, atveria naujas potėpių ir tapybos plastines galimybes. Taigi mūsų edukaciniam užsiėmimui atspirties tašku tapo plastinė, tapybinė ir technologinė E. Ridikaitės paveikslų vertė. Dėl edukacinio užsiėmimo apimties ir formato nusprendėme nenerti giliai į istoriją, archeologiją, miesto tyrinėjimus – nutarėme užsiėmimo praktinėje dalyje lankytojus pakviesti išbandyti autorės atrastą tapybos techniką ir purškiamais dažais bei pačių dalyvių pasiruoštais trafaretais eksperimentuoti, kurti spalvingas ornamentines kompozicijas (užsiėmimo aprašymą žr. <https://www.lndm.lt/edukacinis-uzsiemimas-oro-teptukai-egles-ridikaite-parodoje-link/>).

Tokiam sumanymui situacija buvo labai palanki, nes čia pat, tik už plonytės sienos, autorė dirbo prie didžiojo savo paveikslo. Ekskursijų vadovė Eglė Savlevičienė ir Daiva Vaitieku-tė kaskart išsamiai pristatydavo parodą, per ekspozicijų salės sienoje specialiai tam paliktą plyšį parodydavo ir pakomentuodavo, kaip dirba tapytoja. Gidų įžanginė dalis trukdavo apie 30–40 min., galiausiai lankytojai eidavo

¹ „Nacionalinės premijos laureatė Ridikaitė klauso vidinio balso: turėjau tai padaryti, nes skaudėjo“, <https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/1503115/nacionalines-premijos-laureate-ridikaite-klausovidinio-balso-turejau-tai-padaryti-nes-skaudejo>.

Eglės Ridikaitės tapybos paroda „link“ Taikomosios dailės ir dizaino muziejuje. Edukacinio užsiėmimo „Oro teptukai“ dalyviai. Vilnius, 2021
Fot. Gustas Jagminas, LNDM

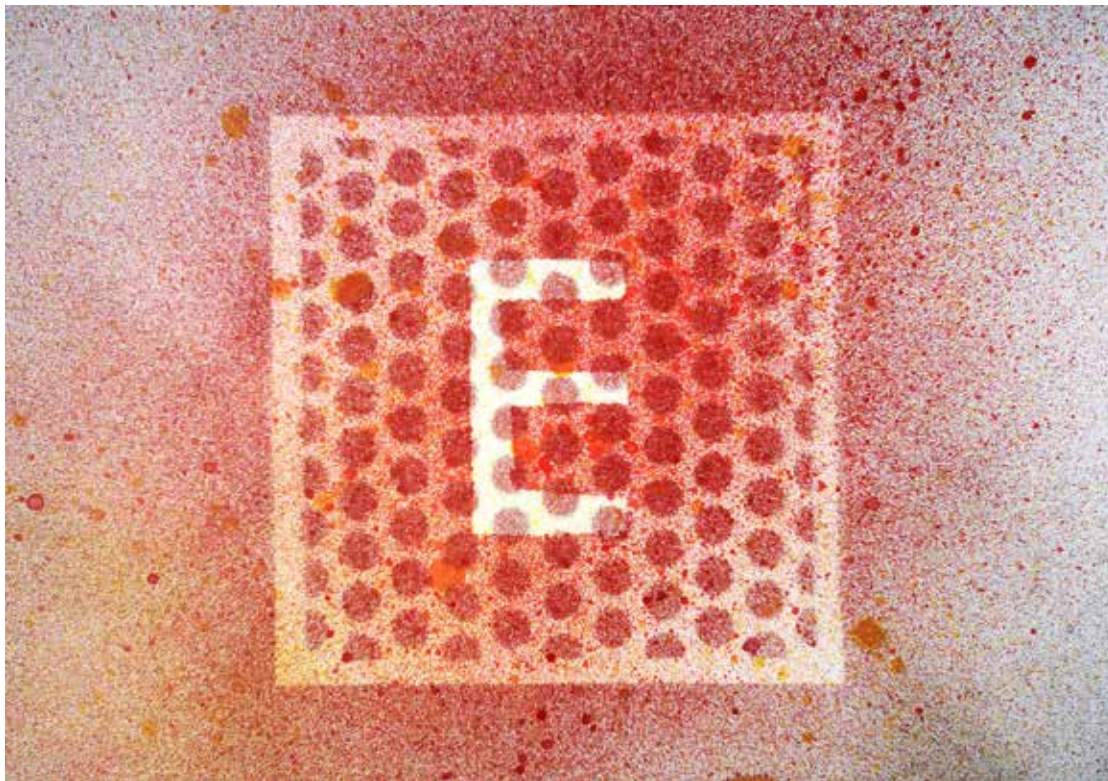
į dirbtuves, į praktinę-kūrybinę užsiėmimo dalį, trukdavusią apie 45–60 min. Žinoma, ne visada E. Ridikaitė dirbdavo prie paveikslų, tad tokiu atveju jau dirbtuvėse po gidų įžangos pasižiūrėdavome kelių minučių Lino Augučio filmą², kuriame išsamiai pristatomas tapytojos purškimo metodas. Mokiniai, ypač mažesni, purškia itin entuziastingai, jų raginti nereikia, nebent tik pristabdyti, kad laiku sustotų ir „neužkankintų“ savo kūrinių.

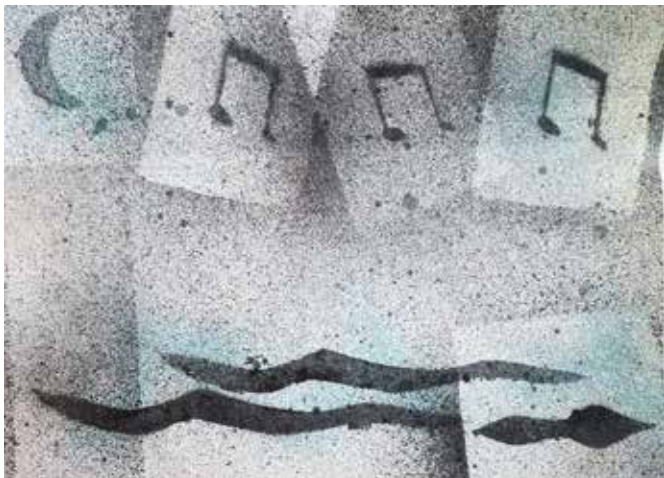
Mūsų purkštukus naudoti saugu, purškiamo tušo srautas nedidelis, iki 25 cm ilgio ir apie 10 cm pločio. Užsiėmimo dalyviai naudoja mūsų trafaretus (įvairūs ornamentai išpjautyti ant gumos lazeriu) arba patys jų išsikerpa įvairiausių formų: delfinų, drugelių, kitų būtybių, inicialų, užrašų. Bene įdomiausia jiems – sluoksniuoti, kai vieną spalvą purškiant ant

kitos atsiranda labai netikėtų atspalvių ir faktūrų (panašiai dirba ir E. Ridikaitė). Ne mažiau įdomu ir mokinių grupės lydintiems mokytojams, kad taip lengvai galima susikurti saugų ir darbui patalpoje tinkantį dažų purškimo būdą. Mokiniai lydintys dailės mokytojai prasitaria, kad šią techniką išbandys ir mokykloje. O juk dažų purškimą galima integruoti ir į įprastinį tapybos darbą, atliekamą teptuku.

Lankytojus labiausiai masino E. Ridikaitės paveikslų realistiškumas ir mastelis, dėmesys ne tik visumai, bet ir detalėms bei medžiagiškumui. Didžiausią nuostabą jiems kėlė, kaip dailininkė, plėšydama ir klijuodama mažytes popieriaus skiautes ir purkšdama ant jų, sukuria realistišką šviesaus ar tamsaus portlandcemenčio grindų išpūdį. Kas bandė atkurti nors nedidelį portlandcemenčio fragmentėlį, galėjo

²
Ibid.

Eglės Ridikaitės tapybos paroda „link“ Taikomosios dailės ir dizaino muziejuje. Edukacinio užsiėmimo „Oro teptukai“ dalyvių kūriniai. Vilnius, 2021 Fot. Gustas Jagminas, LNDM

įsitikinti, kokio kruopštumo ir atidumo tai reikalauja, todėl dauguma pasuko kita kryptimi – tiesiog trafaretais dėliojo lakoniškus ornamentus ir purškė spalvomis. Tad edukacinių užsiėmimų dalyvių darbeliai labiau panėšėjo į tekstilės darbus (spalvingus gobelenus ar batikos paveikslus) ar į modernius minimalistinius tapybos kūrinius nei į E. Ridikaitės tapytus portlandcemenčio grindų ornamentus.

Užsiėmimo praktinė dalis ne tik kvietė atrasti bei eksperimentuoti „oro teptukų“ technika, bet ir leido kiekvienam dalyviui pamatyti bei pačiam patirti, kaip išties lėtai ir atkakliai E. Ridikaitė kuria didžiuosius savo paveikslus. Atrodo, purkšti yra greičiau negu tapyti teptuku, o iš tikrųjų atvirkščiai; tą yra minėjusi ir E. Ridikaitė. Paruošti trafaretus, juos klijuoti, purkšti, nuimti ir vėl kitus klijuoti, tada purkšti ir taip daryti daugybę kartų, nes tapyba daugiasluoksnė, atima daug laiko.² Nutapyti vieną paveikslą užtrunka iki pusės metų. „Gėlių gatvės sinagogos

grindys“ buvo tapomos keturis mėnesius – tol, kol veikė paroda. Šis edukacinis užsiėmimas kvietė jaunuosius dalyvius pamąstyti apie gebėjimą atsidėti lėtam, restauratoriaus nuoseklumo ir kruopštumo reikalaujančiam kūrybiškam darbui, pažinti gausią artefaktų Vilniaus ir Lietuvos istoriją: atrasti, tyrinėti ir įsiminti piešiant. Juk neuromokslininkams ir edukologams jau seniai žinoma, kad žmonės geriau įsimena tai, ką nupiešia, o ne tai, ką užsirašo.

Pagaliau. Vilniečiai ima giliau suvokti, atrasti savo istoriją. Lietuviai ima įsisąmoninti, jog jie čia atsikraustė ne į tuštumą, ir mąstyti apie tai, kaip ta tuštuma atsirado. Baigiasi anksčiau čia egzistavusių kitų kultūrų neigimo periodas ir prasideda naujas istorijos įvertinimo periodas. Tai kaip naujas savęs pažinimas, savęs atradimas. Pažinti tai, kas dar liko, kas matosi ir ką galima išsaugoti.³

3

„Eglė Ridikaitė: žydiškasis Vilnius yra reikšminga Vilniaus kultūra, kurios negalima užmiršti“, <https://lithuanianculture.lt/kulturos-naujienos/2021/04/21/egle-ridikaite-zydiskasis-vilnius-yra-reiksminga-vilniaus-kultura/>.